

Болгарія у міжвоєнний період. Королівство СХС і Югославія. Національні меншини та міжнаціональні відносини.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Матеріал уроку

Урок 20. Болгарія у міжвоєнний період. Владайське повстання, реформи Олександра Стамболійського та встановлення авторитаризму.

Головна думка

Поразка у Першій світовій війні спричинила в Болгарії військову, соціальну й політичну кризу. Селянська партія БЗНС спробувала провести масштабні реформи, але в 1923 р. була повалена. У 1930-х роках серія переворотів завершилася встановленням монархічної диктатури царя Бориса III.

1. Кінець війни і Владайське повстання

- У вересні 1918 р. виснажена війною болгарська армія пережила революційний вибух.
- **27 вересня 1918 р.** у Радомирі Даскалов проголосив повалення монархії й республіку; Стамболійського обрали президентом.
- **29 вересня 1918 р.** уряд підписав перемир'я з Антантою.
- 30 вересня повстанців розгромили біля Владая. Цар Фердинанд зрікся престолу на користь Бориса III.

2. Нейіський мирний договір

Умова	Зміст
Дата	27 листопада 1919 р.
Території	Втрата приблизно 1/10 території; Південна Добруджа — Румунії, Західна Фракія — Греції, чотири західні округи — Королівству СХС.
Вихід до моря	Болгарія втратила вихід до Егейського моря.
Військо	Армія не більше 20 тис. осіб; заборона авіації та військово-морського флоту.
Репарації	2250 млн золотих франків протягом 37 років.

3. Уряд Олександра Стамболійського

Після виборів 1919 р. БЗНС став провідною політичною силою. Стамболійський прагнув створити «селянську республіку». Після невдачі коаліції було сформовано однопартійний уряд БЗНС.

Соціально-економічні реформи

- Загальна трудова повинність для громадян.
- Аграрна реформа: відчуження земельних володінь понад 30 га та передача землі безземельним і малоземельним селянам.
- Переваги селянським кооперативам у зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією.
- Прогресивне оподаткування банків, промислових і торговельних організацій.

4. Переворот 1923 р.

Праві сили об'єдналися в «Народну змову» і спиралися на «Військову лігу». У ніч **8–9 червня 1923 р.** було здійснено державний переворот. Стамболійського вбили, а уряд очолив Олександр Цанков. Режим став авторитарним, хоча Тирновська конституція формально діяла.

5. Вересневе повстання і подальша радикалізація

У ніч 22–23 вересня 1923 р. комуністи й ліві групи БЗНС підняли повстання, орієнтуючись на Комінтерн. До 30 вересня воно було придушене. БКП перейшла до терористичної тактики й у 1924 р. була заборонена.

6. Болгарія в 1930-х роках

Дата	Подія
1926 р.	Уряд Андрія Ляпчева проголосив повернення до конституційного порядку й частково легалізував політичне життя.
1929–1934 рр.	Економічна криза, зростання авторитарних настроїв.
19 травня 1934 р.	Переверот групи «Ланка» і «Військової ліги»; уряд Кімона Георгієва розпустив парламент і заборонив партії.
січень 1935 р.	Борис III усунув уряд Георгієва; влада зосередилася в руках монарха.

Опорні дати

Дата	Подія
27 вересня 1918 р.	Проголошення республіки в Радомирі.
29 вересня 1918 р.	Перемир'я з Антантою.
27 листопада 1919 р.	Нейїський мирний договір.
8–9 червня 1923 р.	Державний переворот; повалення уряду Стамболійського.
22–30 вересня 1923 р.	Вересневе повстання.
19 травня 1934 р.	Новий державний переворот.
1935 р.	Утвердження монархічної диктатури Бориса III.

Словник термінів

- **БЗНС** — Болгарський землеробський народний союз, селянська політична сила.
- **Трудова повинність** — обов'язок громадян виконувати визначені державою суспільні роботи.
- **Нейїський договір** — мирний договір держав-переможниць з Болгарією від 27 листопада 1919 р.
- **Авторитаризм** — режим, за якого влада зосереджена в руках вузької групи або правителя, а політична конкуренція обмежена.

Картографічний орієнтир

Знайдіть Болгарію, Софію, Радомир, Владай, Південну Добруджу, Західну Фракію та Егейське море. Покажіть, які території Болгарія втратила за Нейїським договором.

Підсумок

Міжвоєнна Болгарія пройшла шлях від післявоєнної революційної кризи й експерименту селянського уряду до серії переворотів та монархічної диктатури. Важливим тлом залишалося невдоволення Нейїським договором.

Матеріал уроку

Урок 21. Утворення Королівства сербів, хорватів і словенців (СХС). Формування Югославії.

Головна думка

Після розпаду Австро-Угорщини південнослов'янські землі об'єдналися навколо Сербії в Королівство СХС. Нова держава була етнічно, релігійно й економічно неоднорідною. Спроба централізації та домінування сербських політичних сил загострили національні суперечності й у 1929 р. привели до королівської диктатури та перейменування держави на Югославію.

1. Ідея південнослов'янського об'єднання

- **20 червня 1917 р.** — Корфська декларація сербського уряду й Південнослов'янського об'єднавчого комітету.
- Передбачалося об'єднати Сербію, Чорногорію та південнослов'янські землі Австро-Угорщини під владою династії Карагеоргієвичів.
- **29 жовтня 1918 р.** Народне віче проголосило Державу словенців, хорватів і сербів.
- **1 грудня 1918 р.** укладено угоду з Сербією про створення Королівства сербів, хорватів і словенців.

2. Які землі увійшли до держави?

Категорія	Території
Раніше незалежні держави	Сербія, Чорногорія.
Землі колишньої Австро-Угорщини	Хорватія, Словенія, Боснія і Герцеговина, Далмація, Воєводина.

3. Економічні труднощі

- Війна зруйнувала господарство й фінанси.
- Залізниці не були об'єднані в єдину систему.
- Регіони мали різний рівень розвитку; Словенія й Хорватія були економічно сильнішими.
- Переважала аграрна економіка; важка промисловість була слабкою.
- Аграрна реформа 1919 р. по-різному проводилася в окремих регіонах.

4. Видовданська конституція 1921 р.

28 червня 1921 р. ухвалено Видовданську конституцію. Вона встановила парламентську монархію, надала королю широкі повноваження й закріпила **унітарний** державний устрій. Територію поділили на 33 жупанії, а офіційна концепція визнавала «єдиний сербо-хорвато-словенський народ».

5. Національне питання

Серби, хорвати, словенці, боснійці, македонці та інші спільноти відрізнялися історичними традиціями й віросповіданням. Сербо-хорватські суперечності стали головним конфліктом. Хорватська селянська партія Степана Радича вимагала ширших прав Хорватії.

20 червня 1928 р. Радича смертельно поранили в парламенті, що викликало масові протести.

6. Переворот 1929 р. і Югославія

- **6 січня 1929 р.** король Олександр узяв усю повноту влади, розпустив частину політичних організацій і ліквідував дію конституції.
- Королівство СХС було перейменоване на **Королівство Югославія**.
- Державу поділили на дев'ять бановин, названих за річками, щоб послабити регіонально-національні ідентичності.
- У 1931 р. король надав нову конституцію, яка зберігала його особисту владу.

7. Зовнішня політика

Югославія разом із Чехословаччиною та Румунією в 1920–1921 рр. створила Малу Антанту й орієнтувалася на Францію. У 1930-х роках посилювалися економічні зв'язки з Німеччиною. У жовтні 1934 р. король Олександр був убитий у Марселі.

Опорні дати

Дата	Подія
20 червня 1917 р.	Корфська декларація.
29 жовтня 1918 р.	Утворення Держави словенців, хорватів і сербів.
1 грудня 1918 р.	Утворення Королівства СХС.
28 червня 1921 р.	Видовданська конституція.
20 червня 1928 р.	Замах у парламенті на Степана Радича.
6 січня 1929 р.	Королівська диктатура; згодом назва Югославія.
1931 р.	Нова конституція Югославії.
жовтень 1934 р.	Убивство короля Олександра в Марселі.

Словник термінів

- **Унітарна держава** — централізована держава без самостійних державних утворень у її складі.
- **Видовданська конституція** — Конституція Королівства СХС від 28 червня 1921 р.
- **Жупанія** — адміністративно-територіальна одиниця Королівства СХС.
- **Бановина** — адміністративна одиниця Югославії після реформи 1929 р.
- **Мала Антанта** — союз Чехословаччини, Румунії та Королівства СХС/Югославії.

Картографічний орієнтир

На карті Балкан знайдіть Сербію, Чорногорію, Хорватію, Словенію, Боснію і Герцеговину, Далмацію та Воєводину. Покажіть, як об'єднання цих різних земель сформувало Королівство СХС.

Підсумок

Королівство СХС було спробою об'єднати південнослов'янські народи в одній державі. Однак централізація, нерівність регіонів і невирішене національне питання підірвали парламентську модель і сприяли встановленню королівської диктатури.